

Egy Ady-vers keletkezéséhez

(Cziffra Géza verseskötetében)

A Szépirodalmi Kiadó 1972. évi kiadású Ady Endre Művei összes verseinek második kötetében, a Függelékben néhány eddig ismeretlen verssel is találkozunk. Ilyen többek közt az 509. oldalán a *Cziffra Géza verseskötetében* írt ajánlás.

A vers a következő:

Cziffra Géza verseskötetében.
Bizony ez így van, kis barátom.
Ketten vagyunk csak: én és az asszony;
de a tavasz után egyszer ősz jön,
és jön valaki majd az őszön,
ki elviszi az asszonyt tőled; —
bizony ez így van, kis barátom.
?

A vers alatt a kérdőjel azt jelenti, hogy a szerkesztők nem tudták megállapítani, mikor és hol jelent meg ez a vers.

Cziffra Géza, akinek a verseskötetében Ady ezt a verset írta, a versírás idején még itthon, Nagyváradon és Aradon élő újságíró, költő, szerkesztő, s ez a kötet, amelybe Ady ezt a verset dedikációszerűen, helyesebben a helyett, annak pótlásául írta, a fiatal költő első versgyűjteménye volt. Hogy mikor, hol, milyen címen jelent meg Cziffrának ez az első kötet, már én sem emlékeztem. Csak annyit tudtam, hogy évekkel ezelőtt Kovács János volt nagyváradi, jelenleg bukaresti író-újságíró, tudományos kutató foglalkozott már a verssel, s nem lehetetlen, hogy épp az ő felfedezése nyomán került be a Szépirodalmi legújabb gyűjteményébe. A vers rejtélyeit azonban ő is csak keresgélte, de megoldani nem tudta. Kérdést intéztem magához a költőhöz, egykori szerkesztőtársamhoz.

Cziffra az első világháború után megvált az újságírástól, filmrendező lett, külföldre költözött. Jelenleg a Német Szövetségi Köztársaságban él. Több ismert, világot járt filmet forgatott és forgat ma is. Tőle kérdeztem meg tehát, hogy mikor s milyen körülmények között jutott ehhez a vershez, mikor írta Ady, mikor, hogyan, hol jelent meg. Erre az érdeklődésemre kaptam Cziffrától a következő, kis tanulmánynak is beillő értesítést a dedikáció történetéről:

Ady a Nyugat 1917. május elsejei számában cikket írt Tömörkény Istvánról. A cikkben ez a mondat is benne volt: „Mikszáthnak nem eredeti témája például a kasza vásárló paraszt, de megcsinálta, viszont Tömörkény a klasszikus előrajz után is alig tudta a subát megvásároltatni a parasztjával.” Adyt e cikkekéje, pontosabban: Mikszáth „a kaszát vásárló parasztja” miatt megtámadta egy Alföldy Mihály nevű úr, esküdve, hogy a kaszát vásárló paraszt Mikszáthnak eredeti figurája. Hogy Alföldy úr honnan tudta ezt olyan pontosan, biztosan, mai napig érthetetlen. Ady Alföldynek a levelébe támadására viszont a Nyugat május 16-án megjelent számában annál biztosabban válaszolt.

Nekem véletlenül kezembe került épp akkortájt, Nagypám poros könyvesládájának kutatása közben az 1877-ben megjelent Családi Naptár egy példánya, amelynek egyik közleményében ugyancsak kaszát vásárol egy paraszt ember. Nyomban levelet írtam Adynak felfedezésemről. Ezt ő meg is jelentette a Nyugat aug. 16. számában, s benne van a Vallomások és tanulmányok című Ady-antológiában, amely 1944-ben jelent meg az Athenaeum kiadásában Budapesten.

Ettől kezdve leveleztem Adyval. Igaz, hogy egyoldalúan. Én írtam, ő nem válaszolt. De néha üzent. Egyszer Tabéry Géza, később Léda asszony egyik unokaöccse hozta a hirt, hogy válaszolni fog. Az unokaöccs Hecht Endre orvos volt, azok közé az orvosok közé tartozott, akik kezelték is a beteg Adyt. Amikor 1918 nyarán a Margitszigeten Hecht dr. társaságában végre találkoztam Adyval, már nagyon beteg lehetett. Én átadtam neki akkor megjelent „Ketten vagyunk csak” című verseskötetemet, s az átadott példány első fehér oldalára írtam egy Ady Endrének ajánlott verset.

Cziffra nem közölte e levelében a verset, de hogy megérthessük a későbbi párbeszédet és annak lényegét: Ady válaszát, meg kell ismernünk Cziffrának Ady nevére írt versét is, amelyet én Cziffra régebbi levelezéséből halásztam ki s iktatok ide:

ADY ENDRÉNEK

Egyedül, mint egy rossz csavargó,
egyedül, mint az Istenek,
magánosan, akár a sziklák,
felhők feletti zord hegyek,

árvábban annál, aki árva
s mert senkije sincs, kire vágyjon,
nem is fáj már az árvasága,
csavargok én e rossz világon.

Mint néma hajó a tengeren,
ha kormányja egyszer eltörött,
csatangolok én szüntelen
örvények s hínárok között.

De néha késő alkonyórán
találkozom egy-egy hajóval;
testvérhajók, köszöntsük őket
félárbócon a lobogóval.

Cziffra Géza.

— Ady elolvasta — folytatja levelében Cziffra.

— Hát ez jó — mondta.

És megkérdezte:

— Megjelent már valahol?

— Még nem — válaszoltam.

— Várjon akkor addig, míg sírkövem lesz — legyintett hozzá lemondó bölcsességgel.

Cziffra e verset címe szerint Adynak írta, de valójában nem Ady, hanem a saját belső lelki arcképét akarta megrajzolni benne. Hanem ez a belső portré — kiváltképp a vers címét is tekintve — rendkívül hasonló vonásokat mutat a nagy költő énjével, s úgy hatott és úgy hat ma is, mint egy találó Ady-portré. Tudomásom szerint Hatvany Lajos is ismerte és szerette e verset, s neki is ugyanez volt a véleménye róla. Úgy látszik, Ady is erre gondolt, így látta, ezért mondta s mondhatta joggal:

— Várjon akkor addig, amíg sírkövem lesz.

Cziffra így folytatja levelét s benne a találkozózt és beszélgetésüket: Láttam lázas szemét, és nem mertem azt mondani, amit ilyenkor szoktak s talán illik is mondani:

— Ugyan, mire gondol? Hogy beszélhet ilyesmit? és több más hasonló tiltakozást.

Hallgattam. Ady rámnézett.

— Tudom, hogy mit gondol, arra a sírkőre nem kell soká várni.

Mielőtt mondhattam volna valamit, zsebre tette a könyvet, s így szólt:

— Majd írok róla.

Ekkor átnyújtottam Adynak könyvem egy másik példányát, s kértem, írja abba bele a nevét. Gyorsan, majdnem gondolkodás nélkül ekkor írta könyvembe a „Cziffra Géza verses-kötetébe” címmel verses-dedikációját.

Amely aztán megjelent 1918-ban az Erdélyi Szemle című kolozsvári irodalmi folyóiratban, majd az Aradi Tükörben s most Budapesten a Szépirodalmi Kiadó által gondozott 1972-es kiadás, legújabb Ady összes verseiben. Mialatt a verset elolvastam, Ady felállt, s így szólt:

— Maradjon egészséges, kis fiú.

Én ekkor 18 éves voltam, és már nagyon-nagy fiúnak éreztem magam. De ez a „kis fiú” hirtelen egy másik Ady-verset juttatott az eszembe. Mondottam is neki, hogy mennyire szerettem az „Egy ismerős kisfiú” című versét. Különösen az első három sort:

Az a kisfiú jár el hozzám
Mostanában, nevetve, holtan,
Aki voltam.

Ady nevetett:

— Ez egy gyártott vers — mondta. Először a rím volt meg: holtan-voltam. Azután jött a három első sor, amiben már minden benne volt, amit mondani akartam. A többi strófa felesleges. De ki fizet valamit három sorért? Hallgatott, aztán hozzátette: — Mindenért írjon kisfiú, csak pénzért ne! Kezet nyújtott, és elváltunk.

Azt hiszem, Cziffra levele érdekes kis színfolt Ady rendkívüli életéből, s érdekes adat ahhoz is, miként születtek a Génusz néha talán nem nagy, de annak ellenére jellemző versei, jelen esetben a Cziffraé és a „kisfiús” vers.

Sütő-Nagy László